

אורחין יותר מהקבלת פני השכינה.

דכתיב באברהם: "ויאמר: אדני, אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך". ופירוש הכתוב שהניח אברהם את השכינה כדי לקבל אורחים, וביקש שתמתין לו השכינה עד שיקבל את פני האורחים.

שמע מינה גדולה הכנסת אורחין יותר מהקבלת פני השכינה.

אמר רב אלעזר: בא וראה, שלא כמדת הקדוש ברוך הוא — מדת בשר ודם.

מדת בשר ודם, אין קטן יכול לומר לגדול המתן עד שאבא אצלך. ואילו בהקדוש ברוך הוא כתיב: **"ויאמר אברהם אל הקב"ה: אם נא מצאתי חן בעיניך, אל נא תעבור מעל עבדך".**

אמר רב יהודה בר שילא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא,

ואלו הן:

א. הכנסת אורחין.

ב. וביקור חולים.

ג. ועיון תפלה, לכוין בתפלתו.

ד. והשכמת בית המדרש.

ה. והמגדל בניו לתלמוד תורה.

ו. והדן את חבריו לכף זכות.

ומקשינן: **איני, וכי כל אלו שנמנו כאן הם בכלל דברים שאוכלין פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא?**

והא אנו בריש מסכת פאה תנן: אלו דברים שאדם עושה אותם ואוכל פירותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן:

כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום שבין אדם לחבירו, ותלמוד תורה שקול כנגד כולם.

ומדייקינן: **הני, אין.** אבל מידי אחרינא, לא, ואילו רב אסי משמיה דרבי יוחנן מנה מה שלא שנינו כאן.

ומתריצינן: **רבי יוחנן בא לפרש משנתנו, קכז-ב שכל הני ששה דברים, נמוי — בהני, באלו שלשה דברים שנשנו במשנה, שייכי, הם בכללם.**

הכנסת אורחים וביקור חולים הם בכלל "גמילות חסדים".

ועיון תפילה נמי בכלל זה, משום ש"גומל חסד" לעצמו, דכתיב [משלי י"א] "גומל נפשו — איש חסד".⁽¹⁾

השכמת בית המדרש, והמגדל בניו לתלמוד תורה הם בכלל "תלמוד תורה".

והדן את חבריו לכף זכות בכלל "והבאת שלום", שמתוך שדנו לכף זכות ואומר שלא חטא כנגדו, יש שלום ביניהם.

תנו רבנן: הדן את חבריו לכף זכות, דנין אותו מהשמים לכף זכות.⁽²⁾

ש"ג. תפילה דכתיב [שמואל א א] "ואשפוך את נפשי לפני ה'".

1. הר"ש במסכת פאה הוסיף: "נפש" היינו

מה עשה אותו שכיר?

הפשיל כליו לאחוריו, וחלך לביתו בפחי נפש, בצער גדול.

לאחר הרגל, נטל בעל הבית שכרו בידו, ולקח עמו גם משוי של ג' חמורים טעונים, אחד של מאכל, ואחד של משתה, ואחד של מיני מגדים, וחלך לו לביתו של השכיר.⁽⁵⁾

אחר שאכלו ושתו, נתן לו שכרו.

אמר לו, שאל בעל הבית את השכיר: בשעה שאמרת לי תן לי שכרי, ואמרת לי: אין לי מעות — במה חשדתני?

השיב לו: אמרתי, שמא פרקמטיא סחורה בזול נודמנה לך, ולקחת אותה לעצמך במעות ההן ולכן לא היו בידך מעות לשלם שכרי.⁽⁶⁾

שאלו עוד: ובשעה שאמרת לי תן לי בהמה, ואמרת לי: אין לי בהמה, במה חשדתני?

ומעשה באדם אחד⁽³⁾ שירד מגליל העליון, ונשכר לעבוד אצל בעל הבית אחד שהיה בדרום, במשך שלוש שנים.

ערב יום הכפורים [יש גורסין: ערב הרגל] אמר לו: תן לי שכרי, ואלך, ואזון את אשתי ובני.

אמר לו: אין לי מעות.⁽⁴⁾

אמר לו: תן לי פירות עבור שכרי.

אמר לו: אין לי.

אמר לו: תן לי קרקע.

אמר לו: אין לי.

אמר לו: תן לי בהמה.

אמר לו: אין לי.

אמר לו: תן לי כרים וכסתות.

אמר לו: אין לי.

עקיבא קודם שהלך ללמוד תורה, וכדאיאת במסכת כתובות דף ס"ב שהיה "צנוע ומעלי", וכן הביא בשפת אמת שכך כתב בתשובות רמ"ע מפאנו [סי' ס"ג]

4. בשאילתות ובתנא דבי אליהו נוסף: והיה רואה מעות בידו, וכן הגירסא שם בפירות ובהמה וכו'.

5. בהגהות יעב"ץ כתב: את המשוי הזה הביא לו דורון בשביל שהשהה לו שכרו. ושמע מינה דמותר לעשות כן, ואין בכך איסור ריבית של "אגר נטר".

6. במהרש"א הקשה: מדוע לא אמר לו תן לי

והמהרש"א הוסיף: דעיון תפילה בכלל הבאת שלום, משום שהתפילה מביאה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים.

2. בשפת אמת פירש, דהכוונה בשמים ידונו אותו לזכות, וכן מבואר בשאילתות. ופירוש נוסף, שבני אדם ידונו אותו לזכות.

3. בשאילתות פרשת שמות הגירסא היא: מעשה ברבי עקיבא בן יוסף שהיה נשכר אצל רבי אליעזר בן הורקנוס [יפה עיניים].

ובעמק שאלה על השאילתות הביא, שבתנא דבי אליהו איתא, שאותו בעל הבית לא קרא ולא שנה, ומשמע שאינו רבי אליעזר בן הורקנוס. ועוד כתב שם שמעשה זה היה ברבי

השיב לו: אמרתי, שמא מושכרת היא ביד אחרים.

שאלו עוד: בשעה שאמרת לי תן לי קרקע, ואמרתי לך: אין לי קרקע, במה חשדתני?

השיב לו: אמרתי, שמא הקרקע מוכרת ביד אחרים היא [שנתת לאדם אחר שיעבוד בה, כדי שיעלה לך סך מסוים של כורים כל שנה].

שאלו: ובשעה שאמרתי לך אין לי פירות, במה חשדתני?

השיב לו: אמרתי שמא הפירות אינם מעושרות.⁽⁷⁾

שאלו: ובשעה שאמרתי לך אין לי כרים וכסתות, במה חשדתני?

השיב לו: אמרתי: שמא הקדיש מר את כל נכסיו לשמים.

אמר לו בעל הבית: העבודה. [לשון שבועה]. כך אכן היה המעשה. שהדרתי את כל נכסיו בשביל הורקנום בני, מפני שלא עסק בתורה. וכשבאתי אצל חבירי שהיו בדרום, התירו לי כל נדרי.

ואתה, כשם שדנתני לכף זכות — כך המקום ידן אותך לזכות.

תנו רבנן: מעשה בחסיד אחד⁽⁸⁾ שפדה מהשבי ריבה, נערה אחת, בת ישראל.

ובהגיעם למלון, השכיבה תחת מרגלותיו.

למחר, ירד וטבל, ושנה לתלמידיו.

ואמר, ושאל להם: בשעה שהשכבתיה תחת מרגלותי — במה חשדתוני?

השיבו לו: אמרנו שמא יש בנו תלמיד שאינו בדוק לרבי, שאינו מכירו במידותיו שיהיה אפשר לסמוך עליו שלא יחטא ולכן שמרת עליה למרגלותיו.

ושאלם עוד: בשעה שירדתי וטבלתי, במה חשדתוני?

השיבו לו: אמרנו שמא מפני טורח הדרך אירע קרי לרבי.

אמר להם: העבודה. לשון שבועה. כך אכן היה.

ואתם, כשם שדנתוני לכף זכות — כך המקום ידן אתכם לכף זכות.

תנו רבנן: פעם אחת הוצרך לבקש דבר אחד לתלמידיו חכמים אצל מטרוניתא אחת נכרית, שכל גדולי רומי היו מצויין אצלה.

לומר שהיה קודם שלמד, עי"ש בעמק שאלה]. אך עדיין קשה מה השיב לו שהקרקע מוכרת ביד אחרים, ומדוע אינו יכול למוכרה? ותירץ, שהיה צריך למוכרה בזול בפחות משוויה, ולא רצה רבי עקיבא לנוגשו.

8 כל היכא שנאמר חסיד, היינו או רבי יהודה בן בבא, או רבי יהודה בר אלעאי, ועיין רש"ש.

פרקמטיא, שהרי אפילו קרקע רצה לקבל. ותירץ שהיה זה בערב יום הכפורים ולא היה לו קונה באותה שעה.

7 בעמק שאלה הקשה: מה בכך שאינם מעושרות, מדוע לא יעשרם עכשיו? ותירץ שמנהגם היה ליתן לחבר להפריש תרומות ומעשרות, ולא הזדמן לו חבר [ואף לגירסת השאלות שהיה זה ר"א בן הורקנוס, צריך

אמרו: מי ילך לבקש ממנה?

אמר להם רבי יהושע: אני אלך.

הלך רבי יהושע ותלמידיו. כיון שהגיע לפתח ביתה, הלך תפיליו ברחוק ארבע אמות, ונכנס, ונעל את הדלת בפניהן.⁽⁹⁾

אחר שיצא, ירד וטבל, ושנה לתלמידיו.

ואמר ושאל להם: בשעה שחלצתי תפילין במה חשדתוני?

השיבו לו: אמרנו, כסבור רבי, לא יכנסו דברי קדושה במקום טומאה.

שאלם עוד: בשעה שנעלתי את הדלת, במה חשדתוני?

השיבו לו: אמרנו, שמא דבר מלכות שצריך להסתירו יש בינו לבינה.

שאלם עוד: בשעה שירדתי וטבלתי במה חשדתוני?

השיבו לו: אמרנו, שמא ניתזה צינורא, רוק, מפיה על בנדיי של רבי, והרי גזרו חכמים על הנכרים שיטמאו כזבים.

אמר להם: העבודה. כך היה. ואתם, כשם שדנתוני לכף זכות, המקום ידין אתכם לזכות,

שנינו במשנה: מפנין תרומה טהורה.

והוינן בה: פשיטא שמטלטלין תרומה, שהיא ראויה לאכילה. ומה חידש לנו התנא בזה?

ומבארין: לא צריכא לאשמועינן, אלא בתרומה דמנחא הנמצאת ביד ישראל.

מהו דתימא, כיון דלא חזיא ליה לישראל, אסור לו לטלטלה, שלגביו היא מוקצה. קא משמע לן, דכיון דחזיא לכהן, שפיר דמי לטלטלה אף לישראל.

שנינו במשנה: ומפנין את הדמאי.

והוינן בה: מאי טעמא שרי לטלטולי? הא דמאי לא חזי ליה, אינו ראוי לאכילה עד שיעשרנו, ואם כן מדוע אינו נחשב מוקצה כדין טבל? ומבארין: אין הדמאי נחשב מוקצה כי הוא חלוק מטבל.

כי טבל הוא מוקצה לפי שאינו ראוי לאכילה לכל אדם, אבל דמאי ראוי לאכילה לעניים.

ולכן גם לכל אדם הוא חשוב ראוי לאכילה. שאצל כל אדם ניתן לומר: כיון דאי בעי, מפקר⁽¹⁰⁾ ליה לנכסיה, והוה עני, ואז הרי חזיא ליה לאכילה, היות ולא גזרו על עניים איסור אכילת דמאי.

הילכך, השתא נמי, אף שלא הפקיר נכסיו, חשיב כאילו חזי ליה.

דתנן במסכת דמאי: מאכילין את העניים

9. קשה, מדוע לא היה אסור משום יחוד?

ורא"מ הורביץ תירץ שזה היה קודם גזירת יחוד, ולאחר גזירת עזרא שבעלי קרי יטבלו לפני לימוד תורה או תפילה. שהרי ירד לטבול.

ובהגהות יעב"ץ כתב דשמע מינה דכל כי האי גוונא אין בו משום יחוד.

10. עיי' מאירי שלמדנו מכאן שמפקירין בשבת, ולא דמי למכירה, ועיי' בשו"ת רע"א סי' קע"ד דדעת הרמב"ן והריטב"א והר"ח שאסור להפקיר בשבת, ויש לעיין מסוגיין. ועייין קהילות יעקב ביצה סי' כ"ג.

הימנו אז רק תרומת מעשר שנותן הלוי מתוך המעשר ראשון, ועדיין לא נטלה הימנו תרומה גדולה, שנותן הישראל מתוך כל התבואה.

וכי הא דאמר רבי אבהו אמר ריש לקיש: מעשר ראשון שהקדימו לעשרו [בטרם התמרח, ולפני שהרים ממנו תרומה גדולה], בעוד התבואה בשבולין — הרי הוא פטור מתרומה גדולה.

וילפינן ממה שנאמר בהפרשת תרומת מעשר של הלויים מן מעשר ראשון: "זהרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר".

והכי דרשינן לה: דוקא מעשר מן המעשר אמרתי לך להפריש, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר ראשון.

אמר ליה רב פפא לאביו: אי הכי, דדרשינן שרק תרומת מעשר מוציאין מהמעשר ראשון, אם כך, אפילו הקדימו להפריש מעשר ראשון לפני הפרשת תרומה בכרי, לאחר שהתמרח התבואה והתחייבה בתרומות ובמעשרות, נמי ליפטר?

אמר ליה: עליך אמר קרא גבי תרומת מעשר: "מכל מתנותיכם תרימו את כל תרומת ה'". "כל", ריבוייא הוא, לומר לך

דמאי, משום שלא גזרו עליהם חכמים לעשר, לפי שהם מחזירים על הפתחים של עמי ארצות, וסמכו על זה שרוב עמי הארץ מעשרין.⁽¹¹⁾

וכן מאכילין דמאי את האכסניא, חיל של מלך ישראל,⁽¹²⁾ כיון שפרנסתם מוטלת על בני העיר, מאכילין אותם דמאי.

ואמר רב הונא: תנא: בית שמאי אומרים: אין מאכילין את העניים דמאי, ואת האכסניא דמאי.

בית הלל אומרים: מאכילין את העניים דמאי, ואת האכסניא דמאי.⁽¹³⁾

שנינו במשנה: ומעשר ראשון שניטלה תרומתו.

קא סלקא דעתין שניטלה ממנו בין תרומת מעשר שנותן הלוי מתוך המעשר שניתן לו, ובין תרומה גדולה שנותן הישראל שני חלקי מאה מתוך כל התבואה.

ומקשינן: כיון דמתוקן הוא — פשיטא שיותר לטלטלו?

ומבארין: לא צריכא, אלא שהקדימו לעשר את המעשר ראשון בעוד התבואה היתה בשבולים, שעדיין לא נתמרח התבואה, והיתה פטורה אז מן המעשרות, ונטלה

11. במאירי משמע שהקולא היא לגבי הנותנים. ועיין בר"ש רפ"ג דמאי, דלשיטת ר' יונה בירושלמי מתניתין איירי בעניים חברים, ונותן להם ומודיעם שאינו מעושר. ועיין שם בגר"א בשנות אליהו, ובחזו"א דמאי סי' ד' שהתלמוד בבלי חולק על הירושלמי וסובר שאינם צריכים לעשר.

12. בתוס' ברכות מז א כתבו שרב הונא השמיענו דאי משכחת מתניתין שאין מאכילין דמאי, לא תיחוש לה, דבית שמאי היא.

13. בתוס' ברכות דף מז א כתבו: ואי נמי

שנינו במשנה: **ומעשר שני** והקדש שנפדו. (17)

ומקשינן: הני **פשיטא** דשרי לטלטלם, שהרי הם מותרים באכילה?

ומבארין: **לא צריכא** לאשמועינן, אלא באופן **שנתן את הקרן** עבור פדיונם, **ולא נתן את החומש**, שלא נהג כדין בעל הבית הפודה, שמחויב להוסיף חומש על הפדיון.

והא קא משמע לן התנא, **דאין החומש מעכב** את הפדיון.

שנינו במשנה: **והתורמוס היבש מפני שהוא** מאכל לעזים.

ומדייקין: **דווקא** תורמוס שהוא **יבש**. אבל תורמוס לח — לא מטלטלינן.

והוינן בה: **מאי טעמא**?

שתוציא ממעשר ראשון כל צד תרומה שבו, אפילו אם הקדים להפריש את המעשר לפני הפרשת תרומה גדולה. (14)

והוינן בה: **ומאי ראית** למידרש מקרא ד"והרימותם" מיעוטא למעשר ראשון שהקדימו בשבולים, ולרבוויי מקרא ד"כל" את מי שהקדים מעשר ראשון בכרי? אימא איפכא? (15)

אמר ליה: **האי, אידגן**, התמרח, שנגמרה כבר מלאכתו וחלה עליו חובת תרומה [דכתיב "ראשית דגנך"]. (16) הילכך חייב הלוי להוציא תרומה גדולה שבה [שני חלקי מאה מהמעשר], ולתתה לכהן, ואחר כך לתת לו אחד מעשרה מכל המעשר.

ואילו **האי**, שהקדימו לעשרו כשהוא בשבולין, **לא אידגן**, ולא נתחייב עדיין במעשר ראשון אלא הוא הקדים והפרישו. הילכך, דרשינן לפטור את מה שעדיין לא נתחייב.

תירוץ הגמרא אם הקדים את המעשר ראשון אחרי שעשה כרי, יהיה חייב בתרומה גדולה, אף שלא היה הבאה לבית.

והתוס' בסוגייתינו [בתירוץ השני] כתבו שאף למסקנא אם לא היה הבאה לבית פטור. ועיין בריטב"א בסוגיין.

16. בתוס' ד"ה האי הקשו: הרי לא די באידגן, אלא בעינן גם ראיית פני הבית? ותירצו בשני אופנים. וע"ע ברמב"ם וראב"ד פ"ד ממעשר ה"א.

17. בירושלמי חלה פ"א איתא: מעשר שני שהקדימו בשבולין פטור. ועיין ברי"ט אלגאזי

14. כל שהקדים בשבולין, אינו לוקה על "מלאתך ודמעך לא תאחר". אבל לאחר שנתמרח, המקדים מעשר לתרומה לוקה. רש"י והר"ש בכורים פ"ג מ"ו.

ואיכא מאן דאמר בירושלמי שאינו לוקה, וכך פסק הרמב"ם פ"ג מתרומה הכ"ג, [הג' ר"ב רנשבורג].

15. בתוספות ביצה יג ב תמהו: איך המקשן העלה על דעתו שבשיבולין יהיה חייב, ובכרי יהיה פטור? הרי אם הוא חייב כבר בשיבולין כל שכן אחר כך?

ותירצו, דבהוה אמינא סברנו שבין כך ובין כך יהיה פטור, עד שיבוא לבית. ולפי זה, אחרי

ומבארינן: כיון דהוא מריר, מר — הבהמה לא אכלה.

קכז-א שנינו במשנה: אבל לא את הטבל.

ומקשינן: כיון דאינו ראוי לאכילה, פשיטא דלא שרינן לטלטלו?

ומבארינן: לא צריכא לאשמועינן, אלא בטבל הטבול רק מדרבנן, וכגון שזרעו בעציץ שאינו נקוב. וסלקא דעתך כיון דטבל דרבנן הוא שרי לטלטלו, קא משמע לן התנא שאסור.

שנינו במשנה: ולא מעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו.

קא סלקא דעתין שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר, שהיא "תרומתו" של מעשר ראשון, שנותן הלוי לכהן.

ומקשינן: פשיטא דאסור, דהא לא חזי ליה, שהרי עדיין הוא טבול לתרומת מעשר?

ומבארינן: לא צריכא לאשמועינן, אלא שהקדימו לעשר את המעשר ראשון בכרי, לאחר מירוח, שנטל ממנו מעשר ראשון, והפריש ממנו תרומת מעשר, ולא נטלה ממנו תרומה גדולה.

מהו דתימא: כדאמר ליה רב פפא לאביי לעיל [קכז ב] "אי הכי, אפילו הקדימו בכרי נמי ליפטר מתרומה גדולה".

קא משמע לן: כדשני ליה אביי לרב פפא:

אם הקדים לעשר מעשר ראשון לאחר שנתמרח דרשינן מקרא דכתיב "את כל מעשרותיכם" לרבות תבואה שהתמרחה, לחייבה בתרומה גדולה על אף שהקדים את המעשר לתרומה גדולה.

שנינו במשנה: ולא את מעשר שני והקדש שלא נפדו.

ומקשינן: פשיטא?

ומבארינן: לא צריכא לאשמועינן אלא באופן דאכן נפדו, ולא נפדו כהלכתן.

מעשר שני, כגון שפדאו על גבי אסימון, שהוא מטבע שאין עליה הטבעה של צורה, וכל ערכה הוא רק בשיווי המתכת, דרחמנא אמר בפדיון מעשר שני "וצרת הכסף בידך", ללמד שצריך שיפדה על דבר שיש בו צורה, ואסימון אין עליו צורה.⁽¹⁾

הקדש, כגון שחיללו על גבי קרקע, שאין פדיונו חל עליה, דרחמנא אמר "ונתן הכסף — וקם לו", למעט קרקע.

שנינו במשנה: ולא את הלוף.

תנו רבנן: מטלטלין בשבת את החצב, עשב ששורשיו הולכים לעומק, מפני שהוא מאכל לצבייב. ואת החרדל, מפני שהוא מאכל ליונים.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף מטלטלין שברי זכויות, מפני שהוא מאכל לנעמיות, בנות היענה.

1. ועיין תוס' ב"מ דף מד א ד"ה אסימון שחולקים ופירשו שאסימון יש עליו צורה אלא שאינו יוצא בהוצאה.

הלכות חלה אות ב שהקשה: מדוע לא תירצו במעשר שני שהקדימו בשיבלין, כדרך שתירצו במעשר ראשון?